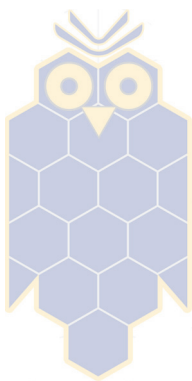

140 ГОДИНА ВОЈНЕ ДИПЛОМАТИЈЕ СРБИЈЕ

Стицањем независности на Берлинском конгресу 1878. године, Србија је као међународно призната држава стекла право да упути свог дипломатског представника у иностранство. Мада је у то доба мало европских земаља у иностранство упућивало и своје војне дипломате, српска Краљевска влада одлучила је да њен први војнодипломатски представник оде у Беч. Био је то почетак војнодипломатског представљања Србије у свету и специфичне делатности војске, која ће наставити свој вртоглави развој у периодима мира и годинама рата кроз које је Србија пролазила.

Шеста класа питомаца Војне академије. У доњем реду: први слева Кока Миловановић и први слесна Јеврем Велимировић

Србија је у време устаничких борби за ослобођење од турске окупације стварала своју дипломатију, која је у то време, почетком 19. века, била комбинација цивилних и војних напора и тежњи за ослобођењем од наметнутог јарма, наизменично се ослањајући на велике силе, Русију и Аустроугарску.

На Берлинском конгресу 1878. године велике европске земље признале су Србији независност. Одлукама Конгреса створено је ново међународно окружење, које је условило доношење одлука на спољнополитичком плану. Већ у октобру исте године, на основу министарског решења о дипломатским заступницима Србије, предвиђен је положај за дипломате у складу са тадашњим међународним правилима. Сходно наведеном решењу, Филип Христић упућен је у Цариград, Коста Цукић у Беч и Аврам Петронијевић у Букурешт.

Први војни изасланици Кнежевине Србије

Са стварањем цивилне дипломатије, своје дипломатске представнике поставља и тадашња српска војска. Први војни изасланик Кнежевине Србије, који је 1878. године послат на дужност у Беч, где остаје све

до 1880. године, био је мајор Константин (Кока) Миловановић. У међувремену, сагледавајући важност војно-дипломатског представљања у иностранству, војска Кнежевине Србије 1881. године упућује мајора Јеврема Велимировића, са дужности ађутанта кнеза Милана, на нову, за то време веома престижну дужност у Турску. На тој дужности у Цариграду остаје до половине фебруара 1883. године. Након мајора Велимировића у турску престоницу упућен је пуковник Петар Топаловић, који се на дужности задржао веома кратко, до октобра исте године, када је поново постављен за начелника Ђенералштабног одељења Главног Генералштаба. За њим у Цариград одлази пуковник Светозар Нешић, који на тој дужности остаје до 1895. године.

У току службе у иностранству, један од задатака војних дипломата био је и прикупљање информација војне природе. С обзиром на то да су се по месту сталног боравка у иностранству налазили далеко од извора информација, које су добијали у разговору са колегама, оне су углавном биле застареле и из „друге руке“. Стога су српски војни изасланици почели да обилазе терен од интереса како би прикупљали актуелне информације. С тим у вези, почетком јула 1882. године, мајор Јеврем Велимировић примио је наређење од министра војног да пропутује Македонију и Стару Ср-

КОНСТАНТИН КОКА МИЛОВАНОВИЋ

Први српски војни дипломатски представник Константин Кока Миловановић рођен је 8. јула 1847. у Београду. Ступио је у Војну академију 9. октобра 1861. (Артиљеријска школа у Крагујевцу) као свршени ђак четвртог разреда гимназије. Завршио је 6. класу Војне академије 1866. године и Артиљеријско-инжињеријску школу у Берлину 1873. године, када постаје деловођа артиљеријске инспекције. Ово постављење, уз већ стечено знање о механици, допринело је његовом каснијем конструкторском раду. Затим је постао професор артиљерије и науке о наоружању у Војној академији. Био је на командним дужностима у Првом балканском рату, а у Другом је командовао једном опсадном батеријом код села Поповац. По заузећу Ниша био је начелник артиљерије у штабу Врховне команде.

После рата, током 1878. године упућен је на дужност војног изасланика у Беч где остаје до 1880. године. Током боравка и рада на дужности војног изасланика, иновирао је познату пушку тог времена „маузер М 1878/80“, због чега је немачка фабрика модификованом моделу дала званичан назив „кока маузер“. Иновације се односе на измене на цеви, нишану и затварачу. Наиме, 1880. године, када Србија расписује конкурс за избор нове модерне пушке, фирма „Маузер“ нуди један тип једнометке српској војсци. Србија шаље комисију предвођену Константином Коком Миловановићем, који предлаже одређене модификације, што ће је учинити једном од најбољих пушака тог времена у свету. Током боравка у Оберндорфу, где се налазило седиште фабрике, Константин Кока Миловановић оженио се Елзом, ћерком конструктора пушке „маузер“, која је са њим пошла у Београд и ту живела до Кокине смрти.

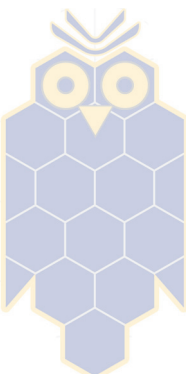
Свој други мандат у Бечу одслужио је након српско-бугарског рата (1885–1886), од 1886. до пролећа 1890. године. Поред тога, Миловановић је обављао бројне командне дужности у артиљерији, а у периоду од 1893. до 1897. године био је командант Дунавске дивизије. На Светог Никољу 1894. године унапређен је у чин генерала, а пензионисан је, по личном захтеву, 1. фебруара 1897. године.

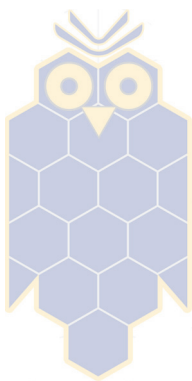
Током богате и бурне војничке каријере одликован је Таковским крстом са лентом, црногорским Даниловим крстом са лентом, аустријским Францом Јосифом са лентом, бугарским Александровим крстом са бриљантима са лентом, Орденом Милоша Великог другог степена са звездом, златном медаљом за храброст и за ревносну службу итд. Осим тих одликовања, када је његово конструкторско решење за пушку „маузер“ званично прихваћено и потврђено у

практи, руски цар Александар III даровао је Миловановића, тада српског војног дипломату у Бечу, прстеном од скупогеног смарагда.

Радећи на свом проналаску Кока Миловановић утрошио је позајмљену суму од око 20.000 динара коју је годинама отплаћивао. У знак признања Народна скупштина Србије је ту суму касније поклонила Коки Миловановићу. С обзиром на то да је на новој верзији пушке радио заједно са фабриком „Маузер“, фабрика му је доделила награду од 100.000 динара, коју је Кока одбио да прими. Живео је скромно као и сви српски официри од плате. Преминуо је после дуже болести 8. маја 1905. у вечерњим сатима, када је тихо, достојно великог војника, заменио овоземаљски са оним светом.

Мајор Јеврем Велимировић

бију. Министров налог био је део ширег плана, односно резултат појачаног интересовања краља Милана и напредњачке владе за догађаје на просторима Османског царства насељеним српским становништвом. Почетна тачка његовог путовања кроз Македонију била је Солун, а требало је, чини се, да крај путовања буде у Призрену. Велимировић је на путу провео двадесет и шест дана (од 7. августа до 1. септембра 1882) и, вративши се у Цариград, написао је извештај министру војном генералу Тихомиљу Николићу обима двадесет и пет руком писаних страна. На предлог начелника Генералштаба Милојка Лешљанина, други део извештаја штампан је у часопису „Ратник“ под насловом „Из путовања. Од Цариграда преко Солуна у Скопље“. По завршеном службеном путовању мајор Јеврем Велимировић у свом извештају предлаже да Кнежевина Србија закључи конзулску конвенцију и да се успоставе конзулати у Солуну, Битољу и Призрену. Да би Србија остварила своју идеју о ослобађању и уједињењу целог српства, мајор Велимировић додаје да је неопходно издвојити повећу суму новца за подизање и успостављање школа и слање учитеља, свештеника и калуђера из Србије у поменута места, уз добру новчану надокнаду.

Након упућивања првих војних изасланика у Аустрију и Турску, до краја 19. века отварају се војна изасланства у Немачкој (1895. године са генералом Стеваном Пантелићем на челу) и Софији (5. фебруара

1897. године упућен је мајор Милош Васић). Наредне, 1898. године отвара се војно изасланство и у Царској Русији, у које је на дужност отишао потпуковник Љубомир Христић. У то време војна изасланства била су потчињена Кабинету Министарства војног.

Војна лица на дипломатским дужностима

Задатке из надлежности војнодипломатске службе нису обављали само војни изасланици. Било је примера да су војна лица упућивана, односно именована, на места у дипломатским представништвима као посланици, конзули, вицеконзули, специјални делегати, аташеи и сл. По завршетку руско-турског рата, од 6. октобра 1878. до 1. октобра 1879, пуковник Ђуро Хорватовић био је на дужности команданта Моравског корпуса, а затим је именован за председника Војнокасиционог суда и почасног краљевог ађутанта. У том звању, 24. априла 1881. одређен је за изванредног посланика и опуномоћеног министра на руском двору.

Српска влада је 1890. године именovala капетана Петра Бојовића за конзула у Пљевљима. За тадашњу Србију било је веома значајно да се у Пљевљима отвори конзулат и да га води војно лице. У првом реду због тога што је веза српске политике према Старој Србији углавном била усмерена преко царинарнице на Јавору, а Приштина, са конзулом Браниславом Нушићем и Миланом Ракићем, била је превише

Војвода Петар Бојовић

удаљена од језгра Рашке области. Српска влада је зато покушала да отвори конзулат у Пљевљима и тако оствари увид у културне и политичке прилике у Рашкој области. Пошто је Петар Бојовић био добар војни стручњак са смислом за успостављање одговарајућих дипломатских веза, а умео је и да прати војну ситуацију у Старој Рашкој, што је било од великог значаја за српску обавештајну службу, српска влада предузела је мере код Порте у Цариграду да прихвати њен предлог, али су Турци, због аустроугарског противљења, сматрали да је то неизводљиво. Наиме, Турци су осетили српске намере и закључили да би конзулат у Пљевљима могао бити опасност по турске интересе.

Конзулат Краљевине Србије у Битољу отворен је 1889. године. За првог конзула именован је Димитри-

Капетан др Давид Албала

(1895–1896), а након дужности на Цетињу био је српски изасланик на Хашкој конференцији 1899. године.

Почетком октобра 1901. године Србија је попунила упражњено место посланика на Цетињу, за које је акредитовала генералштабног потпуковника Василија Антонића, бившег војног изасланика у Аустроугарској. Он је на том положају био и током 1902. године. „Антонић је требало да потпомогне развоју добрих односа и чврсте сарадње између Србије и Црне Горе, али је један од његових главних задатака био да подстакне заједничку акцију у Цариграду”. Наиме, потпуковник Антонић је настојао да објасни став Србије у питањима која су се тичала њихових сународника на Косову и у Новопазарском санџаку, као и у вези са скопским митрополитским питањем.

Након потпуковника Антонића у Црну Гору је био упућен пуковник Милош Васић, који се на Цетињу задржао само годину дана. Након Мајског преврата 1903. године и доласком Петра Карађорђевића на српски престо, био је опозван са дужности посланика.

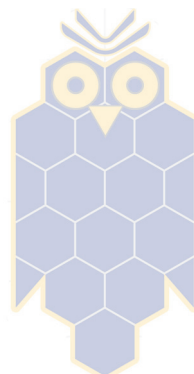
У Вашингтону је од децембра 1939. до фебруара 1941. године боравио резервни капетан Војске Краљевине Југославије др Давид Албала. Он је био на дужности специјалног делегата при Југословенском краљевском посланству. Његов задатак био је усмерен у два правца: „а) обавештавати овдашње утицајне личности о нашој земљи, о њеном политичком ставу и о њеном односу са суседним и другим земљама у вези са ратом у Европи и б) помоћи досадашње напоре учињене у циљу добијања зајма – кредита за употпуњавање нашег наоружања модерним оружјем (брзи аероплани, антиавионски и антитенковски топови)”.

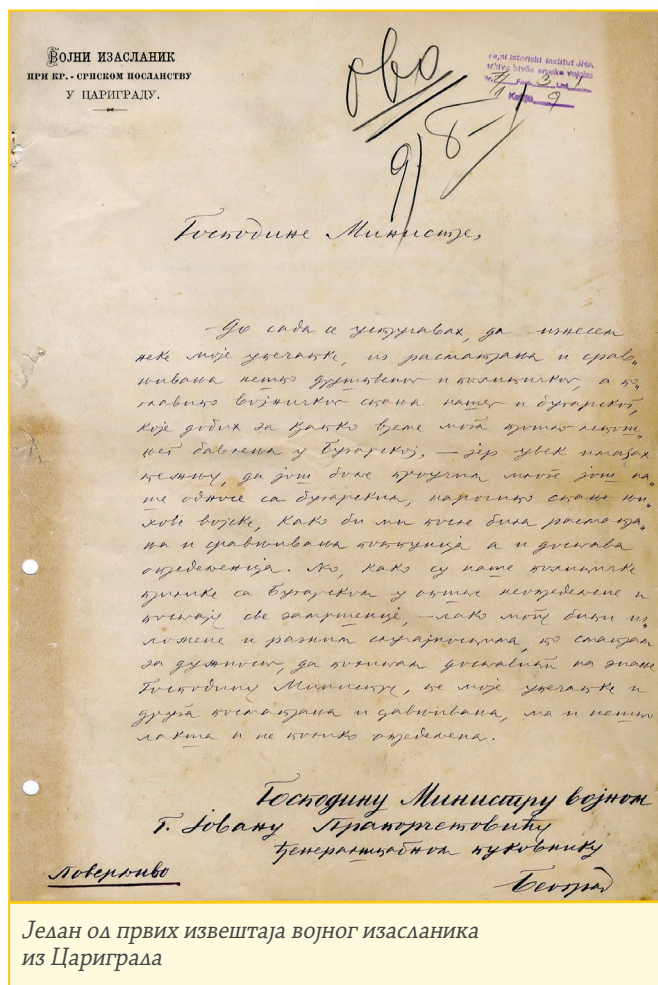
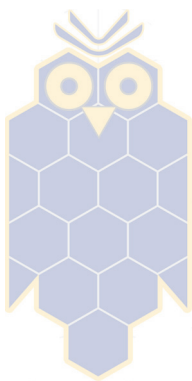

Пуковник Александар Машин

је Боди. На дужност је ступио 9. априла 1889. заједно са вицеонзулом Петром Манојловићем. Вицеконзул Петар Манојловић био је капетан и на дужност је ступио са задатком да прикупља информације и извештава о војним питањима.

Изванредни посланик и опуномоћени министар Краљевине Србије на Цетињу у Књажевини Црној Гори од 1897. године био је пуковник Александар Машин. Он је са Цетиња отишао априла 1899. године, тако да је његово место остало упражњено. Пуковник Машин је пре наведене дужности био војни изасланик у Бечу

Јелан од првих извештаја војног изасланика из Цариграда

Мрежа војних изасланстава Краљевине Србије

До почетка балканских ратова мрежа војних изасланстава Србије није се ширила готово 15 година. Једина новина била је акредитација на нерезиденцијалној основи. Војни изасланик у Бугарској потпуковник Данило Калафатовић био је 1911. године акредитован и за Румунију. Ово није био први пример да је војни изасланик Србије био акредитован у две државе. Пре њега, пуковник Светозар Нешић био је од 1892. године, поред Турске, акредитован и за Бугарску. Почетком 1912. године у Грчку је упућен мајор Милош Васић, а крајем 1913. отворено је војно изасланство у Румунији, где је на дужност ступио пуковник Душан Стефановић, који ће 1. фебруара 1915. отворити и војно изасланство у Француској, а јуна 1918. бити именован за шефа Војне мисије Србије у Француској. Од 1902. до 10. априла 1904. године био је и начелник Извештајног одсека у чину мајора.

Војно изасланство у Италији отворено је 1914, а наредне године и у Великој Британији, са пуковником Миливојем Николајевићем на дужности. Интересантно је да је његов главни задатак у овој савезничкој држави био регрутовање емиграната за одлазак на Солунски фронт, који је са доста успеха обавио, с об-

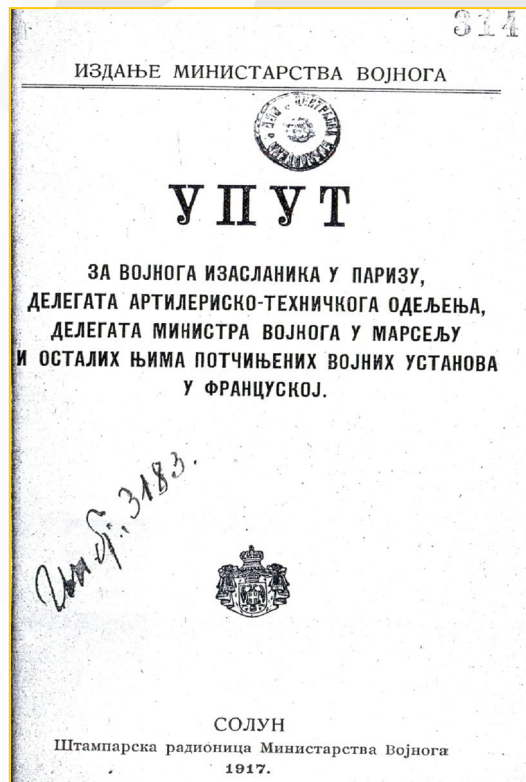
зиром на то да су многи избегавали војну обавезу. Након ове дужности, 1918. године отвара војно изасланство у Белгији, у којој проводи годину дана.

До Првог балканског рата 1912. године Србија је имала девет акредитованих војних изасланика и то у Цариграду, Софији, Букурешту, Петрограду, Лондону, Паризу, Риму, Цетињу и Солуну, а уједно је постала и најинтересантнија балканска држава од које је много шта зависило на Балкану. Београд је био домаћин 12 акредитованих војних изасланика, са бројним војнодипломатским представницима.

Први светски рат

За време Првог светског рата прекинути су војнодипломатски односи Србије са непријатељским државама, али су настављени са савезничким силама Антанте (делимично и преко деташираних војних мисија) и успостављени су односи са другим европским државама (Швајцарска и Белгија), па и са САД, захваљујући, пре свега, масовном патриотском расположењу и снажним пропагандним акцијама српских емигрантских кругова.

И поред релативно слабо развијене мреже војних изасланстава, поједини војни изасланици Краљевине Србије достављали су врло корисне податке у припреми за балканске ратове и Први светски рат, док је према дипломатском кору и војним изасланицима акредитованим у Србији у моменту агресије учињено неколико, са становишта рада и безбедности, занимљивих мера: сви страни посланици и војни изасланици организовано су премештени из Београда у Ниш. Немачком посланству је најпре био забрањен шифровани саобраћај са Берлином, а касније је и укинут. Војни изасланици неких пријатељских земаља били су у дневном контакту са српском Врховном командом (руски војни изасланик, пуковник Артаманов и француски војни изасланик, пуковник Фурије) и са њом званично размењивали податке и поруке. Поред Војног изасланства, Француска је у Србији и Црној Гори почетком рата имала успостављену војну мисију, која је, уз

извесна војна одељења и санитетску службу, заједно са српском војском и народом поднела ратне напоре 1914–1915. године и повлачила се преко Албаније.

Српски војни изасланици су нарочито пажљиво покушавали да прате војне активности и намере потенцијалног непријатеља. С тим у вези, два месеца пре напада Аустроугарске на Србију, у извештају војног изасланика у Бечу Краљевском српском Министарству војном у Београду наводи се да је „вест о овогодишњим већим маневрима у Босни и Херцеговини изненадила.... заинтересоване кругове. Маневри у Босни и Херцеговини имају тројаки циљ: прво, да држи у шаху немирне елементе у земљи и да их умири. Са тако импозантно

прикупљеном снагом се пропарадирати и умалити оно високо поштовање које је тамошњи народ о српској војсци услед последњих ратова добио; друго, хоће Србији да се покаже готовост, спрема и способност Аустроугарске војске за сваку евентуалност и за одбрану своје територије и треће, да даду корисне поруке маневришћим трупама”.

Са повлачењем српске војске на Крф новембра 1915.

године, повукао се и део страних војних изасланика, чија се улога постепено допуњавала формирањем разних иностраних војних мисија (британска за санитетско збрињавање, француска за укрцавање и реорганизацију војске). У исто време српски војни изасланици наставили су рад у иностранству, а отворена су војна изасланства у Швајцарској 1917. године и Белгији 1918. године, а формирају се војне мисије при савезничким командама у Грчкој, са пуковником Милошем Васићем на челу, Француској и Италији, тако да је пред крај рата, српска војска имала на располагању десет војних изасланика и три војне мисије, уз знатан број војних мисија при регионалним савезничким командама.

Осим војног изасланика, Министарство војно Краљевине Србије у Француској имало је акредитованог делегата артиљеријско-техничког одељења при Министарству војном и Министарству наоружања и муниције са задатком снабдевања наше војске артиљеријско-техничким средствима и материјалом, затим делегата министра војног у Марсељу, чији је задатак био да руководи радом и води надзор над свим нашим командама и установама у Француској. Делегат је имао свој

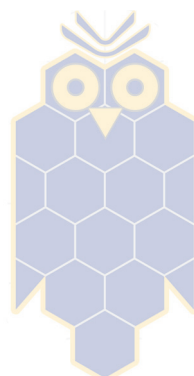
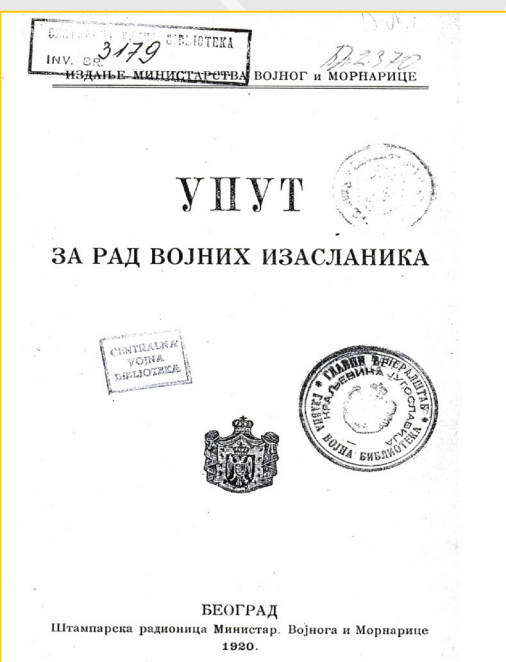
Пуковник Милош Васић, први војни изасланик у Софији 1897–1898. и Грчкој 1912–1913. и 1916. године

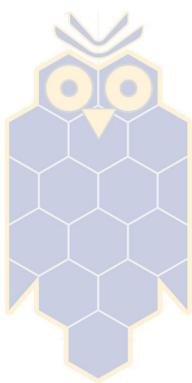
штаб, а за помоћ у раду као помоћни органи биле су му потчињене подделегације у Паризу, Тулону и Ници. Постојао је и командант депоа у Тулону, као непосредни орган делегата у Марсељу са задатком да прикупља, прима и снабдева све наше обвезнике који се након лечења у Француској првим бродовима враћају у њихове команде.

Стална лекарска комисија била је смештена у Тулону. Она је водила евиденцију о броју и распореду наших официра, чиновника, војника, обвезника чиновничког реда, који се налазе у Француској на лечењу по болницама, санаторијима, бањама и реконвалесцентним логорима.

Активност српских војних изасланика и припадника војних мисија у Првом светском рату била је различита, али су задржали континуитет. Неки су тражили појачања и добијали га, а други нису. Војни изасланик из Букурешта тражио је појачање, али га није добио с обзиром на скромне резултате рада (за шест и по месеци послао свега 47 информација). Војни изасланици Србије акредитовани у Француској, Италији и Русији, укључујући и шефове војних мисија, јављали су се свакодневно и дали знатан допринос у почетку, за преживљавање кризе, а касније и за консолидацију и оспособљавање српске војске за пробој Солунског фронта.

При штабу црногорске Врховне команде на Цетињу као делегат био је постављен пуковник Петар Пешић. Он је у више својих поверљивих извештаја најављивао напад Аустроугарске на Србију, па чак и стање морала аустроугарских војника који су имали велико поштовање према српским војницима и показивали видно нерасположење за борбу против Србије.

Преглед садржаја захтева које је Врховна команда српске војске Министарства војног постављала нашим изасланицима и извештаја које је од њих добијала током 1915. године из Софије, Петрограде, Атине и Париза, као и података које су војни изасланици савезничких земаља путем Министарства војног саопштавали српској Врховној команди указују на то да су такви подаци у великој мери доприносили установљавању стања, активности и намера непријатеља против Србије. Та сазнања су коришћена и за планирање и предузимање одговарајућих одбрамбених мера.

По завршетку Првог светског рата у савезничке врховне команде (Париз, Рим, Солун) и поражене земље (Софија, Беч и Будимпешта) упућени су „делегати Владе и Врховне команде“, за које би се могло рећи да су претече каснијих војних изасланика српске војске. Пуковник Иван Докић, делегат Владе и Штаба Врховне команде српске војске био је 1918. године акредитован и као војни изасланик у Бугарској.

Војна дипломатија Краљевине СХС/Југославије

После Првог светског рата Србија је била једна од земаља победница. Њен избор је био да не проширује своје границе, већ да уједини јужнословенске народе у једну државу. На бази те идеје 1918. године настала је Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца.

Захваљујући ратним успесима и победама, војна дипломатија Србије уживала је високи ауторитет у Европи, а њене војне изасланике поштовали су савезници, а ратни непријатељи ценили. У складу са међународном праксом, војна изасланства обављала су, између осталог, и послове информативно-извиђачког карактера. Кадар за војну обавештајну службу, а уједно и за војну дипломатију, посебно се усмеравао и образовао у страним војним школама, највише у Француској, а касније и у Немачкој, мада није постојала посебна војна специјалност – војни дипломата. Војне дипломате сматране су војном елитом у обавештајном систему Краљевине Србије /СХС, јер се радило о високообразованим, свестрано културно васпитаним људима, са знањем још једног или више страних језика и веома добро припремљеним за успостављање контаката ради извршења задатака који им је постављен.

Рад војнодипломатских представника Краљевине Србије/СХС у иностранству није био искључиво војнообавештајне природе. Он је обухватао и облике војне сарадње, на пример у области школовања кадрова, опремања и испоруке наоружања, изградње капацитета војне индустрије, ремонта и одржавања војне технике, као и вођење бриге о војним лицима која се по било ком основу налазе на лечењу у иностранству.

Увидевши значај функције војног изасланика у миру, али и у рату, у Војсци Краљевине Србије/СХС сазрева мисао да задатке војне дипломатије треба прописати одређеним системским документом. У току 1920. године, министар војни и морнарице, почасни ађутант Њ. В. кра-

ља, генерал Бранко Јовановић, прописао је Упут за рад војних изасланика. Упутом је дефинисано да је „Војни изасланик непосредни орган Министарства Војног и Морнарице по питањима чисто војничког карактера и од њега прима сва наређења и да министра Војног и Морнарице стално обавештава о свим војним и војнополитичким приликама и догађајима у дотичној страни држави“. Новина у овом упуту била је да војни изасланик извештаје једновремено шаље и министру војном и морнарице и начелнику Главног генералштаба.

Пуковник Живко Станисављевић, други изасланик у Мађарској 1927. године

Упутства за рад војних изасланика

Војни изасланици су од 1922. године били у функционалном смислу потчињени начелнику Главног генералштаба, односно Обавештајном одељењу, које их је и оцењивало. Од 1929. године потпуно су прешли у надлежност Обавештајног одељења, осим што су војни изасланици свој извештај у једном примерку достављали и министру војске и морнарице.

Српски војни изасланик у Турској пуковник Стеван Илић затворио је војно изасланство почетком рата 1912, а током рата, 1915. године пуковник Драган Кушаковић напустио је Софију. После Првог светског рата затварају се војна изасланства у Швајцарској и у Белгији (1919), а отварају нова, и то 1920. године у Пољској (пуковник Михајло Ненадовић, који ће бити унапређен у чин бригадног генерала и који ће две године касније отворити војно изасланство у Чехословачкој),

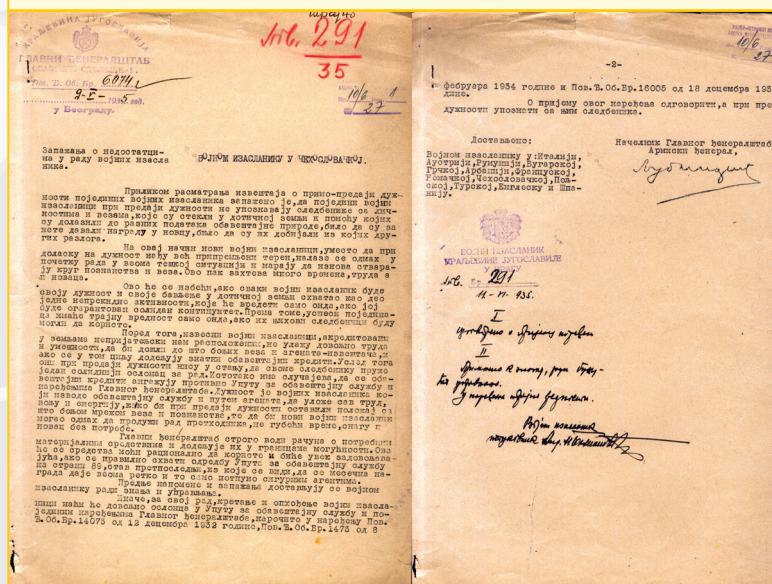
Румунији (пуковник Милутин Недић), 1922. године у Албанији (потпуковник Димитрије Чемерић), Мађарској (пуковник Живко Станисављевић) и нешто касније, 1927. године у Турској (пуковник Лазар Милосављевић, који ће затворити војно изасланство до 1935. године).

Континуитет војнодипломатског представљања Краљевине Србије/СХС није прекидан само са пет држава – Великом Британијом, Француском, Италијом, Румунијом и Грчком. Поред војног изасланства у Паризу, Србија је имала и поморску испоставу у Марсеју, у које је крајем 1927. године дошао артиљеријски пуковник Милан А. Ђорђевић. Основни задатак поморске испоставе био је пријем и слање француске војне помоћи за потребе српске војске.

У Обавештајном одељењу је од 1929. године централизована и веза са страним војним представницима. У почетку је за те послове прво одређен један официр, а касније читав секција, која је водила рачуна о захтевима страних војних представника и подацима који су им дати, али је и достављала податке југословенским војним изасланицима у дотичним земљама ради могућних реципроцитетних захтева.

Рад војних изасланика Краљевине СХС/Југославије био је у надлежности Обавештајног одељења Главног ђенералштаба. Добри резултати и корисне информације су се подразумевале. Недовољно добри и лоши резултати довели су до тога да је маја 1932. године свим војним изасланицима упућена Студија питања по обавештајној служби. Сугерисано им је да они (војни изасланици) треба да буду главни центар офанзивне обавештајне службе и који то, с обзиром на свој положај, материјалне награде и своје квалификације, заиста и могу да буду. Наведена студија помиње се и у Упутству за организацију и обављање обавештајне службе, у смислу правца залагања војних

Запажања о недостацима у раду војних изасланика која је Главни ђенералштаб упутио свим војним изасланствима 1935. године

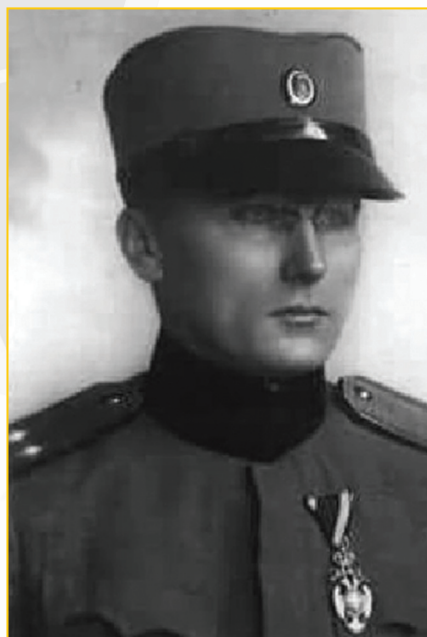
изасланика, достављање потребних података о појединим државама.

После атентата на краља Александра Карађорђевића у Марсеју 1934. године, долази до постепеног заокрета у унутрашњој и спољној политици Краљевине Југославије, од својих традиционалних савезника ка силама Осовине. Повећава се и број војних изасланстава тако што су 1935. године успостављени војнодипломатски односи са Турском и Немачком, годину дана касније. Отворено је прво самостално војно изаслан-

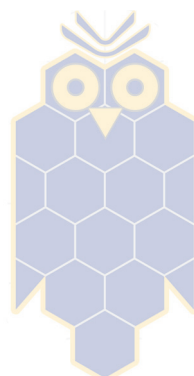
ство у Анкари, са пешадијским пуковником за ђенералштабне послове Новицом Б. Ракочевићем на челу. Грађење изасланства у Анкари завршено је 1937. године. То је важно здање новије српске архитектуре, чији је пројектант био Коста Ј. Јовановић, највише познат као аутор маузолеја династије Карађорђевић – парохилалне Цркве Светог Ђорђа на Опленцу (1909–1936). Пуковник Ракочевић написао је књигу Ратни планови Србије против Турске од Карађорђа до Краља Петра, која је објављена у Београду 1933. године. Погинуо је вршећи дужност у Генералштабу приликом бомбардовања Београда 6. априла 1941. године.

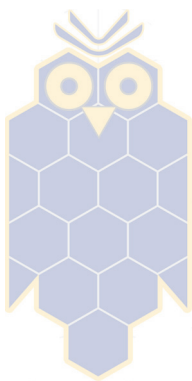
Турска је у војнодипломатском смислу до тада била „покривена“ нашим војним изасланицима акредитованим и са седиштем у Бугарској (1932–1935) и Грчкој (1927–1931). Отварањем војног изасланства у Берлину 1936. године престала је потреба да се ова држава покрива из Чехословачке (1931–1936). За поморског и ваздухопловног изасланика Краљевине Југославије у Великој Британији и Француској са седиштем у Лондону био је постављен капетан бојног брода Владимир П. Маријашевић (1930–1932), док је војни изасланик за обе државе боравио у Паризу. Овим постављењима јасно је изражено тежиште обавештајног интереса у наведеним државама.

Краљевина Југославија је 1936. године имала 12 акредитованих војнодипломатских представника, од којег броја већину код старих савезничких земаља, али и доста нових војних изаслан-

Пуковник Жарко Поповић, војни изасланик Краљевине Југославије у Риму 1933. и Москви 1940. године

Пуковник Владимир Ваухник, војни изасланик Краљевине Југославије у Берлину (први слесна) и потпуковник Синтић, помоћник војног изасланика (четврти слева) у склопу активности ВДК – обилазак положаја немачких снага према Француској 1940. године

става код држава Осовине. Војни изасланици акредитовани у савезничким и пријатељским државама свој рад највише заснивали су на размени податка, некада више некада мање, са генералштабом државе пријема, али су те информације биле селективно достављане. На пример, податке о ратном саставу добијали су врло ретко. Војни изасланици акредитовани у неутралним и непријатељским државама ретко су добијали потребне податке из генералштаба дотичне државе, већ су их морали прибављати из отворених извора проучавањем и анализом службених (војних) листова, закона, уредби, војне литературе, периодичне и дневне штампе итд. У свом раду највише су користили посредан начин обавештавања, тј. прикупљали информације од колега страних изасланика, повереника и лица државе пријема.

Аншлус Аустрије, италијанска окупација Албаније и напад Немачке на Чехословачку пресудно су утицали да југословенска војнообавештајна служба, која се нашла у новом геополитичком окружењу, 1938. године укине војна изасланства у Аустрији, као и 1939. године у Албанији и Чехословачкој. Међутим, на предлог првенствено војног изасланика из Италије да је „Рим исувише далеко да би војни изасланик са сигурношћу и довољно благовремено могао пратити догађаје на граници, а на конзулате не треба уопште озбиљно рачунати“, Генералштаб преко Министарства иностраних дела покреће иницијативу да се у одређене конзулате Краљевине Југославије у статусу цивилних службеника упуте војна лица. Озбиљност новонастале ситуације на овом делу Европе, а нада све заједнички интерес, били су пресудни да се иницијатива преточи у дело.

1. октобар 2018.

При конзулатима у Бечу, Прагу, Трсту, Тирани, Скадру, Валони и Корчи, као цивилни службеници (вицеконзули или дописници новинарских кућа) постављени су искусни обавештајни официри, који су се у тајности бавили прикупљањем обавештајних података.

Војне мисије и војна изасланства Краљевине Југославије 1941–1944. године

Брза капитулација, а затим окупација и распад Краљевине Југославије 1941. године имали су за последицу и дефинитивну пропаст дотадашњег безбедносно-обавештајног система, мада су неки обавештајни центри лоцирани у иностранству у мањем

Мајор Миливоје Мишовић (први слева), помоћник војног изасланика Краљевине Југославије у Вашингтону са колегама из ВДК, 6. септембар 1942. године

ИЗАСЛАНИЦИ У ИЗБЕГЛИЧКОЈ ВЛАДИ

Војни изасланици Војске Краљевине Југославије пред почетак Другог светског рата били су бригадни ђенерал Велимир Раносовић (Рим), пуковници Милорад Радовић (Лондон), Владимир Ваухник (Берлин), Владимир Д. Герба (Париз), Владимир Ф. Калечак (Тирана), Жарко Поповић (Москва), Владимир Е. Келер (Атина), Звонимир Жупанчић (Будимпешта), Милан С. Калуђерчић (Варшава), Милан К. Стојановић (Беч), Урош Тешановић (Праг) и потпуковници Живан Кнежевић (Вашингтон) и Франц Стропник (Букурешт).

Војни изасланици избегличке владе Југославије у савезничким земљама нису се бавили само својим основним задатком, већ се њихова улога сводила на административне контакте са малим бројем установа државе пријема и ретке протоколарне обавезе. То се није радикалније променило ни после успостављања редовне везе са земљом, јер су Енглези те везе држали под својом контролом, а питања помоћи четничким јединицама решавана су преко Краљевског војног кабинета.

У таквој изолацији избегличка влада покушала је да организује информативно-обавештајни апарат, чији је циљ требало да буде успостављање веза и прикупљање информација о актуелним догађајима у држави пријема, али и у нашој држави. Први корак ка том циљу био је интензивирање рада краљевских дипломатских представништва у неутралним земљама.

Новоизабрани владин Одбор за пропаганду је већ 29. априла 1941. упутио инструкцију свим дипломатским представништвима о прикупљању података о стању у Југославији. Овом позиву су са извесним успехом могла да се одазову само дипломатска представништва у Турској – Амбасада у Анкари и Генерални конзулат у Цариграду.

обиму наставили са деловањем за рачун краља и владе у емиграцији.

Наиме, избегличка влада и Војнообавештајна служба Краљевине Југославије биле су сведене на рад војних изасланстава у савезничким и неутралним земљама које им нису отказале гостопримство. Врло оскудне припреме за рад Војнообавештајне службе у условима окупације и тешкоће у одржавању везе са земљом готово у потпуности су одсекле емигрантску обавештајну службу од ситуације у окупираној Југославији. Веза са земљом одржавана је тек од половине 1942. године и то преко обавештајних центара у Истанбулу, Букурешту, Хелсинкију и Берну.

Избегличка влада Југославије формирала је Врховну команду у Каиру, где су на дужности били генерал Богољуб Илић, ђенералштабни потпуковник Миодрог Лозић, ђенералштабни пуковник Звонко Жупанчић и делегат при енглеској војној команди ђенералштабни пуковник Жарко Поповић, бивши војни изасланик Краљевине Југославије у Италији 1933. године и СССР-у 1940. године. Током боравка у Италији детаљно је писао како је ушао у траг организаторима првог покушаја атентата на краља Александра децембра 1933. године који је био припреман у Италији.

Увиђајући значај савезничке команде у Алжиру, избегличка влада Југославије настојала је да успостави мисију која би координисала контакте и рад са представницима Француског покрета отпора и од расположивог људства оформила војни контингент који би био претходница савезничким снагама при уласку у Србију.

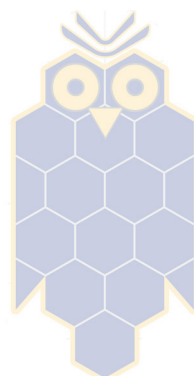
Основни задатак војних мисија био је да прикупи сво способно људство ради формирања јединица, вршења обуке и упућивања у савезничке јединице. Неспособно људство, које није ушло у нове јединице, демобилисано је и упућено у избегличке логоре.

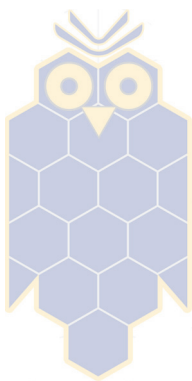
Министарски савет одредио је специјалне војне мисије у Палестини, САД, Јужној Африци, Канади и Јужној Америци са задатком да раде на прикупљању добровољаца. Због тога су им стављена на располагање и одређена финансијска средства. Мисију у Палестини водио је пуковник Франц Стропник, у Јужној Африци мајор Душан Бабић, у Канади пуковник Драгутин Савић, у Јужној Америци пуковник Мирко Бурја. Седишта су им била Јерусалим, Кејптаун (касније Преторија), Виндзир и Буенос Ајрес.

Активности војних изасланика Краљевине Југославије

Активности југословенских војних изасланика у тада „непријатељским“ државама (Немачка, Италија, Мађарска), али и у „пријатељским“ (Румунија, Француска и Грчка), биле су врло интензивне. Поверљиви извештаји, пуни благовремених упозорења о покретима, концентрацији и припремама немачких трупа за напад на Југославију, достављани су знатно пре напада на Југославију 1941. године. У том смислу, нарочито се истицао рад југословенских војних изасланика, пре свих пуковника Владимира Ваухника у Берлину, пуковника Владимира Раносављевића у Риму и пуковника Франца Стропника у Букурешту, који су, у својим поверљивим извештајима од марта месеца а пре потписивања Пакта о ненападању 25. марта 1941, предочавали озбиљне и веродостојне податке и доказе о предстојећем нападу Немачке на Југославију.

Оклевање тадашње југословенске владе и игнорисање таквих упозорења, напрасна смена и инаугурисање нове југословенске владе са генералом Симовићем на челу, као и успостављање дипломатских односа са

Совјетским Савезом, баш у ноћи 5/6. априла 1941, били су само хронолошки редослед догађаја који је објективно водио ка немачкој агресији од 6. априла и распаду Краљевине Југославије за свега 12 дана, односно до 18. априла 1941. године.

Тачан садржај и квалитет информација, као и поуздани извори преко којих су се информисали југословенски војнодипломатски представници, допринели су да тадашња Влада Краљевине Југославије има „на столу” реалну слику предстојећих војно-политичких догађаја. Друго је питање колико је била вољна и способна да их искористи, схвати озбиљност ситуације у којој се налази и предузме адекватне мере за одбрану државе од напада.

Навешћемо само неколико карактеристичних примера правовремених и корисних информација војнодипломатских представника Југославије. Војни изасланик пуковник Ваухник у шифрованој депеши од 27. марта 1941. јавља да је од свог пријатеља генерала Остера, иначе блиског сарадника адмирала Вилхелма Канариса (Wilhelm Franz Canaris), начелника немачке Војнообавештајне службе – Абвер, добио строго поверљиву информацију о састанку Хитлера са војним врхом, којом приликом је одлучен напад на Југославију, који предстоји у најкраћем могућем времену.

Пуковник Ваухник ову информацију шаље на три различите адресе: начелнику Војнообавештајне службе, министру иностраних дела и генералу Симовићу, али „за сваку сигурност” и совјетском војном изасланику и британској Обавештајној служби преко шведског војног изасланика.

Ништа мање значајне нису биле информације (телеграми) војног изасланика Краљевине Југославије у Румунији, пуковника Франца Стропника. Наиме, овај одлични војни изасланик је веома тачно извештавао о покретима немачких јединица кроз Румунију и концентрацији трупа на Југословенској граници, па и концентрацији немачких снага у Бугарској. Војни аташе пуковник Стропник чинио је натчовечанске напоре да Министарство војске и морнарице и Главни генералштаб обавести о догађајима и збивањима у Румунији и њиховом рефлектовању на безбедност Југославије.

Уочи напада Немачке на Краљевину Југославије пуковник Стропник је телефонски, шифровано јавио 5. априла у 19.10 часова следеће: „Немачки препад на Ђердап и Сипски канал непосредно предстоји”.

Војни изасланик у Француској пуковник Владимир Герба је још 2. априла 1941, одмах иза поноћи, послао телеграм да је од сигурног извора добио податак да Немачка планира напад на Југославију масовним ваздушним нападом, пре почетка копнене офанзиве. У Аустрији је већ лоцирано око 200 немачких авиона, а мађарском железницом треба да прође транспорт од шест дивизија ка Југославији.

Колико су биле добре информације до којих су долазили наши војни изасланици говори чињеница да је

британски амбасадор у Берлину још 28. децембра 1938. свој извештај допунио извештајем свог војног изасланика, пуковника Мајсон Мек Фарлена (F. N. Mejsen-McFarlen), који се позива на процену пуковника Владимира Ваухника о вероватном нападу Немачке на Пољску или Румунију наредне године.

Може се закључити да је предратна југословенска војна дипломатија била на висини додељеног задатка, достављајући правовремене податке, пре свега, о нападу на Југославију са тачним намерама, подацима и распореду непријатељских јединица, обезбеђујући тиме да највиши државни и војни врх буде правовремено информисан, односно избегне стратегијско изненађење. Нажалост, након избијања ратних дејстава један део војнодипломатских представника доживео је тешку судбину, од хапшења и интернирања у концентрационе логоре, до стрељања. Један део прешао је у редове савезничких армија, док су појединци прихватили да раде за потребе окупаторских држава и режима тог времена. Неки су остали у добрим односима са војним изасланицима нове Југославије. Ови професионалци радо су били позивани и виђени гости у домаћим круговима и на активностима које су организовале амбасаде социјалистичке Југославије широм света.

Војнодипломатске мисије НОВ Југославије

За шефа прве војне мисије НОВ код Врховне команде савезничких снага на Средњем истоку именован је Иво Лола Рибар. Међутим, пред полетање за Италију са аеродрома на Гламочком пољу 27. новембра 1943, он и два енглеска официра погинула су од бомбе коју је бацио немачки авион. На нову мисију Врховног штаба НОВ и ПОЈ није се дуго чекало. Три дана након погибје Иве Лоле Рибара, за шефа мисије одређен је пуковник Владимир Велебит, који је 30. новембра 1943. упућен у Каиро, у седиште Врховне команде савезничких снага за Средњи исток.

Врховни штаб НОВЈ 17. маја 1944. поново упућује војну мисију, али по другом задатку, у седиште Команде савезничких снага у Алжиру, коју предводи, тада већ, гене-

Генерал Владимир Велебит, први војни изасланик ФНРЈ у Великој Британији 1944. године

рал-мајор Владимир Велебит. Тито је крајем маја 1944. године предложио Фицроју Меклејну (Fitzroy MacLean), шефу британске војне мисије код Врховног штаба НОВ и ПОЈ, да са генералом Велебитом, који се управо вратио на ослобођену територију, посети Вилсонов штаб како би размотрили могућност снабдевања Народноослободилачког покрета. Генерал Меклејн је пренео предлог Вилсону, који га је одмах подржао. Истовремено, Меклејн и Велебит су на позив британске владе кренули за Лондон. Полетели су британским авионом са партизанског аеродрома недалеко од Босанског Петровца за Алжир, до Лондона. Према писању британског „News Cronicle Reporter” од 3. маја 1944. године, генерал Велебит и мајор Вогелник исказали су потребу за помоћу у наоружању и војној опреми и пренели захтев да се немачке трупе бомбардују дуж Јадранске обале одакле снабдевају своје јединице. Након потписивања споразума између председника НКОЈ Тита и председника југословенске владе у изгнаништву Ивана Шубашића, од 1. новембра 1944, та војна мисија прераста у сталну војну мисију нове заједничке прелазне владе у Великој Британији. Незадовољан садржајем наведеног споразума, Винстон Черчил обавестио је избегличку владу да не види потребу за даљим радом војне мисије НОВ и ПОЈ у Лондону, с обзиром на то да је влада Ивана Шубашића преузела одговорност за материјално снабдевање НОВЈ.

Иначе, прву мисију Народноослободилачке војске Југославије код савезничких снага представљала је Команда базе НОВЈ у Барију, Италија, основана 2. октобра 1943, која је имала статус војне делегације при Команди савезничких снага у Барију. Врховни штаб је априла 1944. године именовао Милентија Поповића за заступника НКОЈ и команданта базе НОВЈ у Италији, што је означило формирање сталне политичко-војне делегације у Италији.

Тито је више пута од Коминтерне тражио да и Црвена армија код НОВ пошаље своју војну мисију. Истовремено, у Врховном штабу већ су почели да размишљају о слању војних мисија у Москву, Лондон и Вашингтон, са задатком да са савезничким владама постигну споразуме о помоћи у опреми и наоружању, па и о питању југословенске морнарице, коју су 1941. године одвукли италијански окупатори, а после капитулације Италије, септембра 1943. године, преузели Англо-Американци.

Прва делегација ВШ упућена влади СССР-а стигла је у Москву 12. априла 1944. године. После вишедневних преговора постигнут је споразум да се снабдевање НОВЈ обавља из Украјине ваздушним путем, а од југословенских грађана у Совјетском Савезу да се формира Југословенска бригада. Генералштаб Црвене ар-

Генерал Љуба Илић, изасланик у Паризу 1944. године

мије поклатио је војној делегацији НОВЈ војностручну литературу, а совјетска влада је одобрила кредит НОВЈ у износу од милион рубаља. Почетком јуна 1944. године неки чланови НКОЈ и ВШ вратили су се из СССР-а, а од преосталих чланова у Москви је образована стална војна мисија ВШ НОВ и ПОЈ, којом је руководио генерал-лајтант Велимир Терзић (12. јун 1944. године).

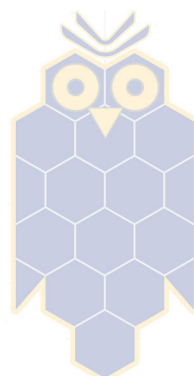
Војна мисија НОВЈ у Паризу почела је са радом септембра 1944. године, а генерал Љуба Илић је децембра 1944. године упућен у Француску за представника Југословенске армије у Штабу савезничких снага у Паризу. Касније, Указом Врховног штаба ОС Југославије од 21. августа 1945, Љуби Илићу потврђен је чин генерала у југословенској војсци стечен у Француској и постављен је за помоћника шефа војне мисије ЈА у Француској. Љуба Илић, борац у саставу интернационалних бригада у Шпанији, након бекства из француског логора 1943. године прикључио се Француским унутрашњим снагама – ФФИ, тј. Француском покрету отпора. Ускоро постаје командант Јужне зоне, а затим и руководиоца свих страних формација у Француској. За заслуге је унапређен у чин француског генерала и одликован њиховим највишим одликовањима. Био је амбасадор ФНРЈ у Мексику, Данској и Швајцарској, а затим специјални саветник у ДСИП.

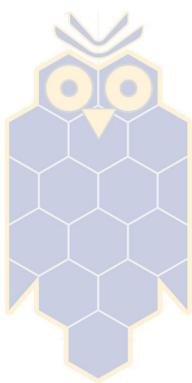
Номинално, шеф војне мисије у Француској био је генерал-мајор Иван Рукавина. То је уједно и прво војно изасланство Југословенске армије које је успостављено у иностранству. Са друге стране, за званични почетак рада војне мисије оружаних снага Француске у ФНРЈ узима се 4. април 1945, пре почетка рада француске амбасаде.

Други светски рат је, поред осталог, показао да је значај и улога војнодипломатских представника изузетно важна, нарочито ако се они налазе у средишту догађаја, у језгру одлучујућих збивања и ако се у таквим ситуацијама снађу. Ту снажљивост и марљивост нарочито су испољили неки војни изасланици предратне Југославије.

Југословенски војнодипломатски представници после Другог светског рата

У послератним годинама војна дипломатија добија нову функцију и место у међународним односима, првенствено у међуармијској сарадњи, па је потреба за модернијом војнодипломатском институцијом утицала да се она изгради у свим формама, способна не само

ИЗАСЛАНСТВА НОВЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Од 1945. до краја 1949. године формирано је 15 војних изасланстава, од којих 13 у државама Европе. У периоду од 1943. до 1946. године отворено је изасланство у Француској са генерал-мајором Љубом Илићем на челу, у Великој Британији са генерал-мајором Владимиром Велебитом, Совјетском Савезу са генерал-мајором Велимиром Терзићем, Чехословачкој са генерал-мајором Миладином Ивановићем, СР Немачкој са генерал-мајором Јаком Авшићем, Албанији са пуковником Велимиром Стојнићем, Мађарској са потпуковником Јовицом Лончаром, Пољској са потпуковником Новаком Ђоковићем, Румунији са мајором Ранком Зецом. Први послератни војни изасланик Југословенске армије у Бугарској био је мајор Воја Ристић, који је на тој дужности био од маја 1945. до фебруара 1948. године, а помоћник, капетан Илија Пешић од октобра 1945. до маја 1948. године.

У току 1947. године отворено је изасланство у Турској са потпуковником Видом Шошкићем, Италији са пуковником Јанезом Језершеком, Швајцарској са потпуковником Благојем Пејановићем и два војна изасланства на америчком континенту, у САД 1945. године са генерал-мајором Данилом Лекићем и у Канади 1949. године са пуковником Јанком Шушњаром.

за одржавање војнодипломатских односа, већ и за креирање спољнополитичке и војне активности Федеративне Народне Републике Југославије.

Формирањем јединствене владе и организовањем Генералштаба Југословенске армије, отворен је процес успостављања међудржавних односа и отварања дипломатских представништава ФНРЈ. Тиме је створена могућност трансформације војних мисија у војна изасланства, као и успостављање нових војнодипломатских представништава. Отварање дипломатских представништава и војних изасланства нису увек били истовремени. Негде је отварање изасланства уследило касније, а у неким државама није ни успостављена војна сарадња на нивоу војнодипломатског представништва.

Задатак припадника војних изасланства у периоду одмах после рата био је усмерен на развој односа и одржавање контакта са припадницима оружаних снага држава пријема, да би током друге половине 1947. године припадници војних изасланстава постепено били укључени у прикупљање обавештајних података. На такву оријентацију у раду југословенских ВДП пресудно је утицао сукоб са земљама Информбироа. Ради јачања постојећих и отварања нових војних изасланстава Југословенска армија упутила је на школовање у Москву (Виша војнообавештајна школа Генералштаба Совјетске армије), седам официра. Након њиховог повратка са школовања, у новембру 1946. године затражен је консантман за сву седморицу официра од будућих држава пријема, на шта је само Белгија одговорила позитивно.

Крајем четрдесетих година, након чувене Резолуције Информбироа Стаљинове Коминтерне из 1948. године, долази до снажне, оркестриране идеолошке кампање, координираних економских уцена и блокада, па и отворених војних притисака и претњи земаља Источног блока према Југославији, који су довели до блокаде готово свих видова сарадње са тим земљама, укључујући и војнодипломатске односе. За Југославију, која је у школовању војних кадрова, развоју међуармијске, а нарочито војноекономске сарадње, до тада била изразито ослоњена на Совјетски Савез, ови догађаји допринели су својеврсном отрежњењу и сазревању уверења о

штетности таквог једностраног курса у развоју војнодипломатских односа и потреби да се таква пракса промени. Управо тада долази до постепеног заокрета и интензивирања свих видова политичко-дипломатске, економске и посебно војноекономске сарадње са земљама Запада. Захваљујући великим делом војноекономској помоћи тих земаља СФРЈ је успела да се одупре притисцима земаља Информбироа и да очува своју независност и територијални интегритет.

Половином педесетих година постепено се нормализовао рад војних изасланика ЈНА на Истоку, а упуће-

на су и три нова ВДП (1954. године у Румунију потпуковник Милан Милић, а у Мађарску потпуковник Милан Дробац и 1956. године у Кину пуковник Бруно Вулећих). Истовремено, 1953. године упућују се и први војни изасланици у две азијско-афричке земље (у Египат пуковник Асим Хоџић и у Бурму пуковник Илија Радаковић), а затим шездесетих година, у Алжир пуковник Душан Бајић, Сирију пуковник Бедрудин Макић, Индонезију потпуковник Никола Мраковић, Индију пуковник Ђуро Љуштина и у Ирак пуковник Саво Матијашевић.

Пуковник Асим Хоџић био је начелник 2. управе Генералштаба ЈНА од 1974. до 1980, најдуже од свих начелника ВОС. Обављао је и дужност заменика начелника Генералштаба.

Од почетка шездесетих година прошлог века, са ширењем и напредовањем процеса деколонизације света, поред даљег одржавања војнодипломатских односа са земљама Запада и врло наглашеног заокрета и развоја тих односа са земљама Источног блока, а посебно са Совјетским Савезом, СФРЈ успоставља војнодипломат-

Генерал Асим Хоџић

ске односе и са неколико латиноамеричких, азијских и афричких држава, које су већ стекле независност.

Војна дипломатија Србије

Почетком деведесетих година прошлог века, са ескалацијом сецесионистичких и међунационалних сукоба, који ће врло брзо довести до распада бивше СФРЈ и настанка нових независних држава на југословенском простору, међу којима и Савезне Републике Југославије, долази до знатног редуцирања војнодипломатских односа и драстичног пада војноекономске сарадње.

Новостворена Државна заједница Србија и Црна Гора располагала је са око 20 ВДП, док се у Београду налазило

26 акредитованих ВДП, односно укупно 33 страна ВДП, рачунајући и седам акредитованих ВДП са седиштима у другом, углавном суседним државама. У односу на ранији период, наступиле су значајне квалитативне промене, пре свега у карактеру и садржају војнодипломатских односа и сарадње. Наиме, несумњиво је да, по разноврсности облика и садржаја, најдинамичније напредују војнодипломатски односи и сарадња управо са најутицајнијим земљама Запада – чланицама НАТО-а и Европске уније.

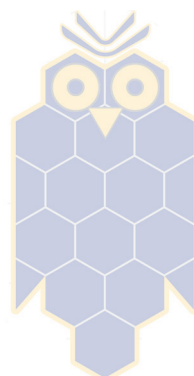
Распадом Државне заједнице Србије и Црне Горе (21. мај 2006. године), Република Србија задржава сва војнодипломатска представништва у иностранству, којих је те 2006. године имала 22 (18 са сталним седиштем и четири на нерезиденцијалној основи у Холандији, Словачкој, Чешкој и Канади), као и војног саветника при Организацији за Европску безбедност и сарадњу – ОЕБС, са седиштем у Бечу, затим представника у Регионалном центру за помоћ и спровођење и верификацију Споразума о контроли наоружања (Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Centre – RACVIAC) у Загребу, и представника при међународној организацији за спречавање употребе хемијског оружја (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons – OPCW), у Хагу. У Београду су била акредитовано 32 стална војна представника, од којих седам на нерезиденцијалној основи.

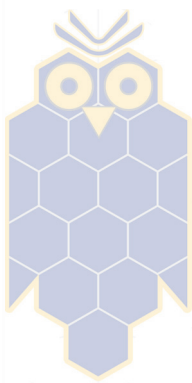
Војна дипломатија Републике Србије, оптимално димензионирана и функционално усклађена, обавља сложене послове од значаја за одбрану, који се пре свега односе на обезбеђивање информација од значаја за безбедност, а нарочито о потенцијалним и реалним опасностима по Републику Србију. Војне дипломате Републике Србије који се налазе на првој линији одбране, воде послове и задатке билатералне и мултилатералне природе.

Данас Војнообавештајна агенција, као орган управе у саставу Министарства одбране, обавља обавештај-

Пуковник Јован Миловановић, војни изасланик у Алжиру 1999. године и доајен војнодипломатског кора поздравља почасни строј

Капетан бојног брода Ђорђе Никшић предаје акредитив шпанском Краљу Хуану Карлосу 2009. године

не послове од значаја за одбрану, реализује дипломатску функцију у области одбране са 23 изасланства и корпусом од 30 акредитованих војнодипломатских представника на резиденцијалној и нерезиденцијалној основи. Са тим бројем војних дипломата Република Србија покрива најзначајније центре међународне политике у више од 30 земаља.

Добар тренд и висок квалитет

Војна дипломатија, као ексклузивна војна делатност, одувек је била у центру војних и политичких збивања сваке државе. Војни изасланици као њени извршни органи током еволуције ове делатности били су у почетку лични изасланици или опуномоћеници владара на двору других владара, затим јавни или легални шпијуни, како су их називали у периоду између два светска рата, да би у периоду после хладног рата постали „униформисани амбасадори мира” или „кључни инструменти дипломатије одбране”.

У својој дугој традицији војна дипломатија Републике Србије перманентно је држала висок ниво војнодипломатског представљања како у суседним државама, тако и у целој Европи. Мрежу војних изасланика Краљевине Србије 1912. године чинило је девет

војних изасланика да би пред крај Првог светског рата српској војсци на располагању било 10 војних изасланика и три војна представника у војним мисијама при савезничким командама.

Ратни успеси и победе српске војске у Првом светском рату утицали су на побољшање статуса ове војне професије, тако да су војнодипломатски представници сматрани елитом војске, с обзиром на то да су поред задатака војнообавештајне природе обављали послове који су обухватали све облике војно-војне и војно-цивилне сарадње. Због своје виспремености у обављању послова војнодипломатске природе, поједини официри са богатим војнодипломатским искуством били су ангажовани и као цивилни службеници у конзулатима и амбасадама Републике Србије у иностранству.

Војни изасланици Краљевине Југославије дочекали су почетак Другог светског рата спремни и по оценама стручних служби испунили су своју мисију и задатак у иностранству. Међутим, политичке одлуке и ратне околности изнедриле су нову снагу, партизанску војнодипломатску службу, која је деценијама после Другог светског рата била призната и цењена.

Војнодипломатски представници нове (Савезне Републике) Југославије, па за њом и Државне заједнице СЦГ, само су наставили добар тренд и висок квалитет у ангажовању и реализацији задатака у новом геополитичком амбијенту и изазовима асиметричних претњи.

Данас, војнодипломатски представници Републике Србије представљају главну карику дипломатије одбране МО и ВС и носиоце билатералне и мултилатералне интеракције. Наравно, они су и промотери капацитета МО и ВС у подршци и одржавању мира, равноправни партнери на регионалном и глобалном нивоу у области кооперативне безбедности. ■

Конференција војних изасланика Републике Србије, март 2018. године

